

УДК 336.77.567.22(477).

Розвиток споживчого кредитування у банківській сфері України

Костюк В.А.кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи
Національного університету біоресурсів
і природокористування України**Скоринська М.О.**магістр
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

У статті досліджено тенденції розвитку споживчого кредитування в банківській сфері України. Проаналізовано ринок споживчих кредитів у цілому по Україні та на мікрорівні. Визначено фактори впливу на розвиток споживчого кредитування. Проведено оцінку рівня розвитку споживчого кредитування та запропоновано напрями вдосконалення споживчого кредитування в Україні.

Ключові слова: споживчий кредит, споживчі витрати, процес кредитування, кредитний портфель, кредитна політика.

Kostiuk V.A., Skorynska M.O. РАЗВИТИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ В БАНКОВСКОЙ СФЕРЕ УКРАИНЫ

В статье исследованы тенденции развития потребительского кредитования в банковской сфере Украины. Проанализирован рынок потребительских кредитов в целом по Украине и на микроуровне. Определены факторы влияния на развитие потребительского кредитования. Проведена оценка уровня развития потребительского кредитования и предложены направления совершенствования потребительского кредитования в Украине.

Ключевые слова: потребительский кредит, потребительские расходы, процесс кредитования, кредитный портфель, кредитная политика.

Kostiuk V.A., Skorynska M.O. DEVELOPMENT OF CONSUMER LENDING IN THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

The article investigates the trends of consumer lending in the banking sector of Ukraine. The consumer credit market in Ukraine and micro-level has been analyzed in general. The factors influencing the development of consumer lending are determined. An estimation of the level of development of consumer lending has been made and the directions of improvement of consumer lending in Ukraine have been proposed.

Keywords: consumer credit, crediting process, credit portfolio, creditworthiness, consumer spending, credit policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Споживче кредитування з кожним днем набуває все вагомшого значення у забезпеченні прагнень людей, оскільки такий вид кредитування дає змогу населенню існувати на належному рівні. Зростання обсягів споживчого кредитування є вагомим фактором розвитку банківської системи держави й економіки у цілому, адже відбувається формування платоспроможного попиту. Важливо зазначити, що цей вид кредитування має позитивний вплив і на споживачів, адже є частковим способом подолання соціальної несправедливості, що робить людину соціально захищеною в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальну характеристику та класифікацію

споживчих кредитів представлено у працях таких учених, як А. Сміт, Т. Тук, С.В. Мочерний, В.О. Тиркало, А.М. Мороз, М.І. Савлук, Н.В. Яковенко, О.І. Лаврушин, Б.С. Івасів та ін.

Варто зазначити, що в економічній літературі немає єдиного підходу до визначення споживчого кредиту, тому це питання в майбутньому має право на доопрацювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз методичних підходів до кількісного аналізу ринку споживчих кредитів у цілому по Україні та на мікрорівні, проведення оцінки рівня розвитку споживчого кредитування та запропонування напрямів удосконалення споживчого кредитування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Споживчий кредит – це кредит, який

надається тільки в національній грошовій одиниці й тільки фізичним особам – резидентам на придбання споживчих товарів тривалого користування, вироблених в Україні, який повертається з розстрочкою платежу, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору [11, с. 315].

Оперуючи поняттям «споживчий кредит», потрібно розрізняти такі терміни, як:

– споживчі витрати – важливий чинник, елемент росту ВВП, оскільки лежать в основі формування платоспроможного попиту населення, дають змогу задовольнити споживчі потреби населення [9, с. 48];

– кредитний процес – комплекс взаємозв'язаних кроків, які спрямовані на здійснення усіх стадій, які потрібні для надання позики, перевірки їх використання за цільовим призначенням і повернення основної величини позички та відсотків за користування нею [10, с. 8];

– кредитна політика – це політика як у сфері надання кредиту, так й у сфері його отримання [6, с. 21–22].

Аналіз економічної літератури західних і вітчизняних економістів дає змогу відзначити, що нині переважає точка зору, відповідно до якої на процес споживчих витрат впливає сукупність факторів: поточний доход, накопичене багатство, очікування, споживча заборгованість, процентні ставки, податки та ін. В основі виокремлення даних факторів лежать розроблення і вивчення моделей поведінки споживачів. Ми підтримуємо цю точку зору, але вважаємо за необхідне здійснити більш детальне групування чинників, що впливають на процес споживчих витрат [5, с. 370].

Чинники, які впливають на процес споживчих витрат:

– державна економічна політика (грошово-кредитна політика; фінансова політика; законодавче регулювання; політична стабільність);

– економічна ситуація (доходи домогосподарств; фінансові активи домогосподарств; процентні ставки; споживчий кредит; стан ринку товарів та послуг; безробіття; розвиненість кредитної системи; економічна розвиненість регіонів; економічні звичаї населення);

– демографічні фактори (вік; стать; склад сім'ї; освіта; зайнятість та фах; міграція робочої сили; приріст населення та зміна його структури);

– очікування (рівень цін; рівень доходів; процентна ставка; наявність товарів та послуг; податки тощо);

– інші фактори (географічні; кліматичні; релігійні) [3, с. 108].

Характерною ознакою кредитування населення є обслуговування кінцевого споживача, оскільки це дає змогу населенню споживати товари і послуги до того моменту, як споживачі спроможні їх оплатити. Тим самим кредитування населення забезпечує підвищення життєвого рівня споживачів [2, с. 54].

Склад кредитного процесу не може функціонувати без створення кредитної політики веденням та обслуговуванням клієнтів під час терміну позики, здійсненням контролю над умовами угоди позики, розроблюванням принципів оформлення кредитної угоди та обґрунтованим юридичним супроводом отриманої позики. Проте слід відзначити, що в сучасній літературі чітких та регламентованих, наукових слідувань у питанні організаційної побудови кредитного процесу банку немає [7, с. 4].

Існує багато різних чинників які мають вплив на проведення кредитного процесу. Ці фактори якоюсь мірою залежать від учасників цього процесу: чим триваліший термін кредиту, що надається в право власності на умовах повернення, тим складніший цей процес, оскільки з'являється велика кількість учасників. Отже, кредитний процес ми можемо охарактеризувати такими рисами, як ризиковість та збільшення витрат на проведення цього процесу, але, незважаючи на це, процес кредитування має надзвичайне значення у розвитку національної економіки. Визначення чіткої організації процесу кредитування дасть нам змогу мінімізувати кредитний ризик.

Необхідною передумовою оптимізації системи кредитування в банку є банківський контроль та управління кредитним процесом. Спостереження за дією кредитування дає можливість формувати безпеку, стійкість та дохідність операцій кредитування кредитних інститутів. Відповідно до зазначеного, виникають два правила, які є необхідними для позитивної діяльності установи:

– кредитна установа самостійно будує дію спостереження за позикою;

– перевірка повинна проводитися працівниками, які мають вищу освіту та певний кваліфікаційний рівень [4, с. 87].

Для будь-якої банківської установи велике значення відіграє кредитна політика, оскільки вона розкриває головні положення організації кредитного процесу, формує основні напрями кредитування, допомагає створенню якісного кредитного портфеля.

Кредитна політика була сформована з необхідності забезпечення цілеспрямованих дій, обґрунтування діяльності банку, делегу-

вання повноважень та визначення посадових обов'язків працівників банку. Через відсутність чітко визначеної кредитної політики і встановленої поетапності її здійснення неможливо розробити єдині чітко визначені правила кредитування, якими б керувалися всі банківські працівники. Отже, письмово викладена кредитна політика і належні правила її реалізації становлять ту основу, на якій стоїть весь кредитний процес.

У сучасних умовах споживчий кредит виступає важливим сегментом фінансово-кредитного ринку, є вигідним для банків та інших фінансово-кредитних установ.

Для того щоб більш конкретно дослідити масштаби споживчого кредитування в Україні, було б доречно представити інформацію про кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) домашнім господарствам за останні три роки (рис. 1).

На рис. 1 можна побачити, що обсяг усього наданих кредитів на протязі трьох років прямує до зменшення, ця тенденція притаманна споживчим кредитам, які були надані домашнім господарствам. Але з рисунку видно, що споживчі кредити в структурі всього наданих займають досить вагоме місце на протязі 2014–2016 рр.

Представимо інформацію про кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням (табл. 1) [1].

Дані табл. 1 свідчать, що обсяг споживчих кредитів зменшився на 33 566 млн. грн., кредити на придбання, реконструкцію та будівництво – на 13 254 млн. грн. Інші кредити займають найменше місце з усього наданих і характеризуються не таким стрімким зменшенням – лише 1 063 млн. грн.

Представимо частку кожного регіону в обсязі надання споживчих кредитів на кінець 2016 р. (рис. 2).

З діаграми видно, що частка Київської області та м. Києва в загальному обсязі надання споживчих кредитів становить 37%, Дніпропетровської – 10%.

Аналізуючи структури, ми застосовуємо прийоми горизонтального та вертикального аналізу. Проведемо аналіз кредитного портфелю банку ПУМБ, щоб виявити напрями поліпшення кредитної діяльності. Для початку здійснимо аналіз за галузями економіки, кредитний ризик яких впливає на якість кредитів, щоб виявити, в яких галузях народного господарства було взято найбільше позик (табл. 2) [8].

Аналіз кредитного портфелю за галузями економіки показав, що найбільшу частку в структурі кредитного портфелю займають кредити, надані фізичним особам: у 2014 р. – 22,68%, у 2015 р. – 21,08% та у 2016 р. – 20,80%. Тобто ми бачимо, що порівняно з 2014 р. збільшення суми кредитів відбувалося у сфері торгівлі – на 1,24%, машинобудуванні – 2,95%, металургії – 2,56% та гірничо-видобувної галузі – 3,11%. Обсяг кредитів зменшився у таких галузях, як кредити фізичним особам, будівництво, харчова промисловість та сільське господарство, транспорт та інфраструктура.

Представимо аналіз кредитів, які були надані банком ПУМБ на протязі трьох років, і простежимо динаміку їх обсягу (табл. 3) [8].

Отже, ми спостерігаємо, що найбільшу частку в структурі наданих кредитів клієнтам займають надані кредити корпоративним клієнтам у 2014 р. – 83,83%, у 2015 р. – 87,77% та

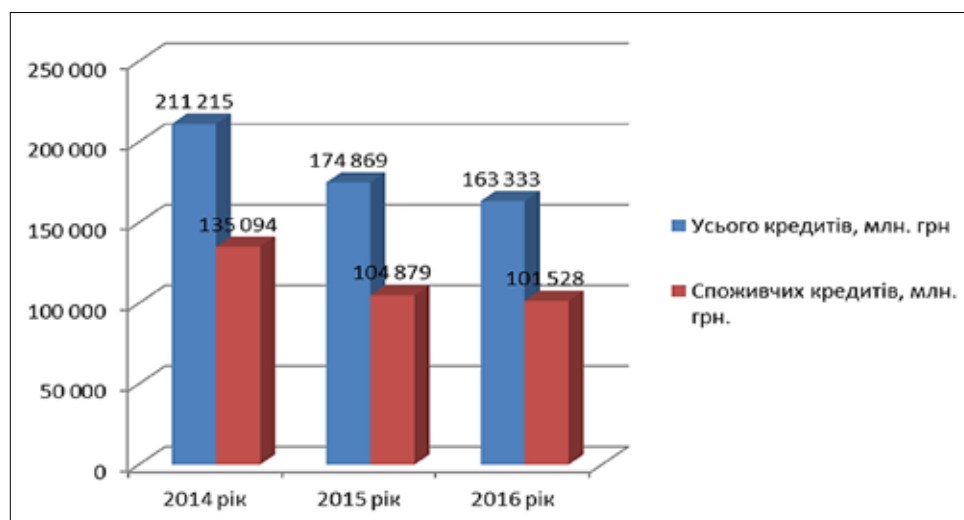

Рис. 1. Кредити, надані домашнім господарствам на протязі 2014–2016 рр.[1]

в 2016 р. – 86,14%. Кредити фізичним особам займають у 2014 р. 16,17% та в 2016 р. – 13,86%. Тобто спостерігаємо спад 2,31%. Споживчі кредити в структурі наданих кредитів фізичним особам усього займають у 2014 р. 73,82%, у 2015 р. – 88,76% та в 2016 р. – 87,72%. Тобто спостерігаємо тенденцію зростання.

Також доречно проаналізувати дохідність кредитних операцій за допомогою показників кредитних операцій за допомогою показників (табл. 4) [8].

Розрахувавши показники дохідності кредитних операцій банку, можемо зробити висновок, що коефіцієнт дохідності кредитного портфелю дав змогу зрозуміти, скільки доходу отримує банк з однієї гривні виданих кредитів. Тобто в 2016 р. це 210 грн., а якщо порівнювати з 2014 р. – 180 грн. доходу з кожної гривні. Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку харак-

теризується за 2014–2015 рр. мінусовим значенням, оскільки тоді спостерігався збиток, а в 2016 р. досягнув оптимального рівня.

Відсоткові доходи банку перевищують його витрати, про це свідчить коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку.

Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій показує, скільки відсоткового прибутку припадає на одну гривню розміщених у кредитний портфель ресурсів. Збільшення темпів зростання значень цього коефіцієнта порівняно з темпами зростання коефіцієнта дохідності кредитного портфелю свідчить про підвищення ефективності кредитної політики банку.

Ми ж спостерігаємо зростання цього показника, тобто у 2016 р. припадає 86 грн. відсоткового прибутку на 1 грн. ресурсів кредитного портфелю.

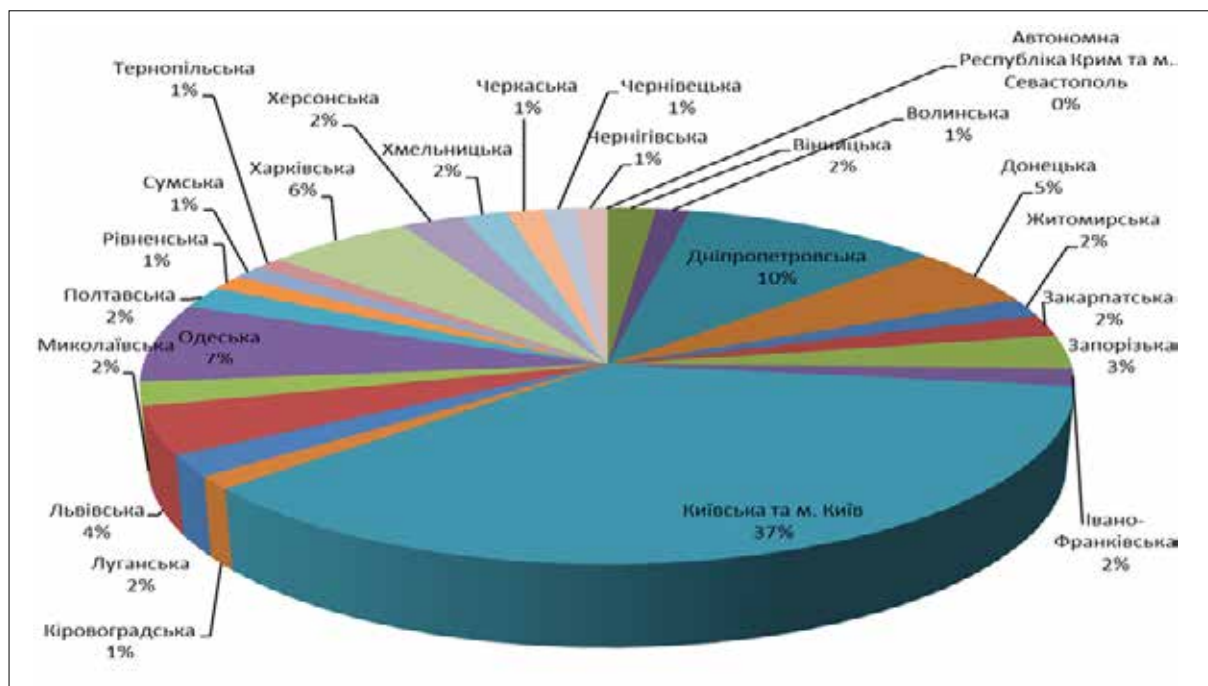

Рис. 2. Частка кожного регіону у споживчому кредитуванні на кінець грудня 2016 р. [1]

Таблиця 1

Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням

Показник, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення
Споживчі кредити	135094	104879	101528	-33566
Кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	71803	66169	58549	-13254
Інші кредити	4318	3821	3255	-1063
Із загальної суми іпотечні кредити	72156	60215	60265	-11891
Усього кредитів	211215	174869	163333	-47882

Таблиця 2

Кредитний портфель ПУМБ у розрізі галузей економіки

Види кредитів	2014 р.		2015 р.		2016 р.		Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Фізичні особи	7 584 400	22,68	7 760 736	21,08	7 324 533	20,80	-259867	-1,87
Торівля та агентські послуги	5 681 936	16,99	6 352 432	17,25	6 418 500	18,23	736564	1,24
Будівництво	5 454 575	16,31	5 043 864	13,70	4 943 195	14,04	-511380	-2,27
Харчова промисловість та сільське господарство	6 403 639	19,15	4 988 003	13,55	4 940 478	14,03	-1463161	-5,11
Машинобудування	1 963 514	5,87	2 957 391	8,03	3 103 737	8,82	1140223	2,95
Гірничо-видобувна галузь	1 367 761	4,09	4 434 604	12,04	2 535 763	7,20	1168002	3,11
Металургія	1 063 203	3,18	1 941 691	5,27	2 019 136	5,74	955933	2,56
Небанківські фінансові установи	1 508 461	4,51	929 933	2,53	1 288 264	3,66	-220197	-0,85
Переробка деревини	784 658	2,35	842 772	2,29	788 011	2,24	3353	-0,11
Хімічна галузь	128 206	0,38	193 202	0,52	244 776	0,70	116570	0,31
Транспорт, послуги зв'язку та інфраструктура	690 790	2,07	590 036	1,60	109 128	0,31	-581662	-1,76
Інше	813 552	2,43	784 166	2,13	1 490 482	4,23	676930	1,80
Загальна сума	33 444 695	100	3 681 8830	100	35 206 003	100	1761308	5,27

Таблиця 3

Кредити, надані клієнтам банком ПУМБ

Види кредитів	2014 р.		2015 р.		2016 р.		Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Всього кредитів корпоративним клієнтам	23769629	83,83	23072683	87,77	21323624	86,14	-2446005	2,31
Кредити фізичним особам, усього	4585979	16,17	3214933	12,23	3432131	13,86	-1153848	-2,31
Споживчі кредити	3385574	73,82	2853449	88,76	3010688	87,72	-374886	13,90
Іпотечне кредитування	2970899	64,78	3527969	109,7	2827481	82,38	-143418	17,60
Автокредитування	346404	7,55	333027	10,36	317533	9,25	-28871	1,70
Інші кредити	881523	19,22	1046291	32,54	1168831	34,06	287308	14,83
За вирахуванням резерву під знецінення	-2998421	-10,57	-3214933	-12,23	-3432131	-13,86	-433710	-3,29
Всього кредитів клієнтам	28355608	100	26287616	100	24755755	100	-3599853	-12,70

Таблиця 4

Оцінка дохідності кредитних операцій ПУМБ

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля, (% дохід/КП)	0,18	0,20	0,21	0,03
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку (% доходи/Доходи банку)	-172,72	-2,81	13,22	185,94
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, (% д-ди/% в-ти)	1,89	1,69	1,73	-0,16
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, (Чистий % д./КП)	0,083	0,081	0,086	0,003

Отже, дослідивши ситуацію на ринку споживчих кредитів України, ми дійшли висновку, що характер їх надання прямує до зменшення, але вони займають досить вагоме значення у структурі усього наданих кредитів. Проаналізувавши частку кожного регіону у споживчому кредитуванні 2016 р., ми дійшли висновку, що найбільша частка належить м. Києву та Київській області, а на другому місті знаходиться Дніпропетровська область.

Якщо аналізувати надані споживчі кредити на мікрорівні, тобто на рівні банку (у нашому випадку на прикладі ПАТ «Перший український міжнародний банк»), ми спостерігаємо, що споживчі кредити в структурі наданих кредитів фізичним особам усього займають у 2014 р. – 73,82%, у 2015 р. – 88,76% та в 2016 р. – 87,72%. Тобто присутня тенденція зростання.

Простеживши показники дохідності та ризиковості кредитного портфелю, дійшли висновку, що вони знаходяться на оптимальному рівні для функціонування банку.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, у процесі дослідження ринку споживчих кредитів у цілому по Україні та на рівні банку було виявлено низку проблем:

– недосконале законодавство, яке регулює банківський сектор; нерозвиненість інфраструктури вітчизняного кредитного ринку;

– необ'єктивна оцінка кредитоспроможності фізичних осіб – позичальників веде за собою зростання кредитного ризику.

Пропонуємо врегулювати такі параметри:

– управління величиною кредиту;
– управління інформаційними базами даних банку;
– управління рівнями дефолтів у кредитному підрозділі.

Якщо характеризувати на макроекономічному рівні (банківський сектор), то подальший розвиток і шляхи вдосконалення кредитування фізичних осіб повинні спрямовуватися на:

– усунення дефектів та вдосконалення нормативно-правової бази у сфері споживчого кредитування;

– закріплення відсоткової ставки по споживчих кредитах до облікової ставки НБУ (призведе до здешевлення споживчих кредитів і збільшення попиту на них);

– удосконалення скоринг-системи та комплексний підхід до оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника (призведе до прискорення та вдосконалення отримання споживчих позик);

– використання маркетингових прийомів та технологій (дасть змогу збільшити обсяг споживчих кредитів, створити нові та рентабельні продукти для фізичних осіб).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітичні звіти «Опитування про умови кредитування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
2. Банківські операції : [підручник] / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза ; 2-е вид., випр. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
3. Буднік М.М. Фінансовий ринок : [навч. посібник] / М.М. Буднік, Л.С. Мартюшева, Н.В. Сабліна. – К. : Центр учб. літ.-ри, 2009. – 334 с.
4. Івасів Б.С. Гроші та кредит : [підручник для студ. вищих навч. закл.] / Б.С. Івасів ; 2-е вид., змін. і доп. – Тернопіль : Карт-бланш, 2005. – 527 с.
5. Добрик Л. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність / Л. Добрик, Т. Лосева, І. Онуфрійчук // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – С. 369–372.
6. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка во взаимоотношениях с населением : дис. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.10 / Г.С. Панова. – М., 1997. – 523 с.
7. Пчелинцев Д.А. Организация кредитного процесса и его оптимизация в коммерческом банке : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Д.А. Пчелинцев. – Саратов, 2007. – 18 с.
8. Річні фінансові звіти ПАТ «ПУМБ» за 2014–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://about.pumb.ua/finance/annual_reports.
9. Сидоренко В. Кредит: сутність, функції та форми прояву / В. Сидоренко // Світ фінансів. – 2009. – № 3. – С. 24–33.
10. Ткач І.І. Моделювання кредитного процесу в банківських установах : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / І.І. Ткач. – Львів, 2005. – 23 с.
11. Яковенко Н.В. Актуальні аспекти теорії та практики кредитування населення в умовах ринкової економіки / Н.В. Яковенко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 2. – С. 313–323.